

Matchstick Men Filmine Psikanalitik Bir Bakış

DR. ÖĞR. ÜYESİ EMEL ANER AKTAN

Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye
emelaner.aktan@nisantasi.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6781-9171>

NİSA MELEK ÇETE

Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye
nis_a2000@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0001-1717-6681>

Özet

Bu çalışma, 2003 yapımı Matchstick Men filmini psikanalitik kuram çerçevesinde inceleyerek sinema anlatısının bilinçdışı çatışmaların, kaygı düzenleme biçimlerinin ve savunma mekanizmalarının temsiline nasıl olanak tanıdığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Sinema, bu bağlamda yalnızca estetik bir anlatı alanı olarak değil, öznenin arzu, fantezi ve savunma örgütlenmesini dolaylı biçimlerde görünür kılan bir temsil düzlemi olarak ele alınmıştır. Çalışmada Roy Waller karakteri merkez alınmış, karakterin obsesif kompulsif belirtileri, Kohut'un kendilik psikolojisi, kontrol davranışları ve yoğun kaygı düzenleme çabaları psikanalitik kavramlar ışığında yorumlanmıştır. Araştırmada klasik Freudiyen kuram ile psikodinamik nesne ilişkileri yaklaşımı birlikte ele alınmış, karakterin ilişkisel tekrarları, güven ve yakınlık karşısında yoğunlaşan kaygısı ile içselleştirilmiş ilişki temsillerinin yeniden sahnelenmesi üzerinden analiz edilmiştir. Freud'un id, ego, süperego yapıları ile savunma mekanizmaları; Kohut'un ayna, idealizasyon ve ikizlik gibi kendilik nesnesi kavramları filmin karakter analizinde temel alınmıştır. Film anlatısında tekrar eden kırılmalar, boşluklar ve belirsizlikler, bilinçdışının anlatı içindeki izleri olarak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda sinema anlatısının, izleyiciyi de duygulanımsal ve simgesel bir ekonomi içine dâhil ettiği saptanmıştır. Tüm bunlarla beraber bu çalışma, psikanalitik film çözümlemesinin, sinema metnini yüzeysel karakter betimlemelerinin ötesinde, anlam, işlev ve yapı düzeyinde ele almaya olanak tanıdığı göstermiştir. Matchstick Men filmi, semptomun, savunmanın ve tekrarın sinemasal anlatı içinde

nasıl örgütlendiğini incelemek açısından işlevsel bir örnek sunmuştur. Psikanalitik yaklaşımın, sinema ve psikoloji arasındaki ilişkiyi derinleştiren kuramsal bir çerçeveye sunduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Psikoloji, Film, Analiz, Patoloji.*

A Psychoanalytic Analysis of The Film Matchstick Men

Abstract

This study aims to examine the film *Matchstick Men* (2003) within the framework of psychoanalytic theory, revealing how cinematic narrative enables the representation of unconscious conflicts, anxiety regulation strategies, and defense mechanisms. In this context, cinema is approached not merely as an aesthetic narrative form, but as a representational space that indirectly renders visible the subject's desires, fantasies, and defensive organizations. The analysis centers on the character of Roy Waller, interpreting his obsessive compulsive symptoms, control behaviors, and intense efforts at anxiety regulation through psychoanalytic concepts, particularly within Kohut's self psychology. The study integrates classical Freudian theory with object relations approaches, analyzing the character's relational repetitions, heightened anxiety in the face of trust and intimacy, and the reenactment of internalized relational representations. Freud's structural model of the psyche (id, ego, superego) and defense mechanisms, alongside Kohut's selfobject concepts of mirroring, idealization, and twinship, constitute the theoretical basis of the character analysis. Recurrent ruptures, gaps, and ambiguities within the film's narrative are interpreted as traces of the unconscious embedded in the cinematic structure. Accordingly, the study identifies that cinematic narrative draws the viewer into an affective and symbolic economy as well. Overall, this research demonstrates that psychoanalytic film analysis allows cinematic texts to be examined beyond surface level character descriptions, addressing meaning, function, and structure. *Matchstick Men* offers a functional example for exploring how symptoms, defenses, and repetition are organized within cinematic narrative. The study concludes that the psychoanalytic approach provides a theoretical framework that deepens the relationship between cinema and psychology.

Keywords: *Psychology, Film, Analysis, Pathology*

GİRİŞ

Sinema, bireyin içsel dünyasını yalnızca anlatı içeriği üzerinden değil; aynı zamanda görüntünün örgütlenişi, bakışın yönlendirilmesi, zamanın kurgulanması ve tekrar motiflerinin inşası aracılığıyla görünür kılan bir temsil alanı olarak işlev görmektedir (Hauke 2005). Psikanaliz ise öznenin deneyimini, bilinçdışı süreçler, çatışmalar, savunma mekanizmaları ve fantezi örgütlenmeleri çerçevesinde anlamlandırmaktadır (Freud, 1923). Bu iki alanın kesişiminde film, yalnızca estetik bir ürün değil; arzu, kaygı ve savunmanın sahnelendiği bir yapı olarak okunabilmektedir. Bu bağlamda Matchstick Men, psikanalitik çözümleme açısından zengin bir metin sunmaktadır.

Filmin merkezinde yer alan Roy Waller karakteri; kontrol arzusu, suçluluk duygusu, obsesif kompulsif belirtileri, antisosyal özellikleri, ilişki örüntüleri ve savunma mekanizmaları bağlamında psikodinamik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Çalışmanın temel problemi, filmdeki semptom temsillerinin yalnızca tanısal düzeyde değil, aynı zamanda anlam ve işlev boyutunda çözümlenmesi gerekliliğidir. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, Sigmund Freud'un yapısal modeli ile nesne ilişkileri ve kendilik kuramı yaklaşımını birlikte ele almaktadır. Freud'un modelinde ego, id ve süperego arasındaki gerilim, kaygının biçimlenişi ve savunmaların örgütlenmesinde belirleyici kabul edilir (Freud, 1923). Nesne ilişkileri kuramı ise benliğin ilişki içinde kurulduğunu vurgulayarak, içsel nesne temsilleri ve erken bakım deneyimlerinin kişilik örgütlenmesindeki rolüne odaklanır (Klein, 1930). Bu çerçevede bölme, idealizasyon ve değersizleştirme gibi süreçler, ilişkisel tekrarların anlaşılmasında merkezi bir yer tutar (Klein, 1932). Ayrıca Donald Winnicott'un (1947) tutma ortamı, çevresel başarısızlık ve geçiş alanı kavramları ile Heinz Kohut'un (1977) kendilik psikolojisi yaklaşımı, Roy'un kırılğan kendilik yapılanmasını ve kendilik nesnesi ilişkilerini değerlendirmek açısından önemli bir kuramsal zemin sunmaktadır.

Bu doğrultuda film metni, yalnızca olay örgüsü üzerinden değil; öznenin içsel çatışmaları, kaygı düzenleme stratejileri ve savunma örgütlenmesi çerçevesinde okunmaktadır. Bu çalışma, psikanalitik kuram, nesne ilişkileri yaklaşımı ve kendilik psikolojisi çerçevesinde, filmdeki semptom temsillerinin ve ilişkisel örüntülerin derinlemesine anlaşılmasına katkı

sağlamayı amaçlamaktadır.

PSİKANALİTİK KURAM

Psikanalitik kuram, insan davranışını yalnızca gözlenebilir tepkilerle değil, bilinçdışı süreçlerin örgütlenmesiyle açıklamaktadır (Freud, 1923). Bu yaklaşımda psişik yaşamın belirleyici eksenini, bireyin kendisinin dahi doğrudan farkında olmadığı arzu, çatışma, fantezi ve savunma düzeneklerinin etkileşimi olarak kavramsallaştırılmıştır (Cavanna, 2023). Kuramın temel varsayımlarından biri, insan zihninin katmanlı bir yapı göstermekte olduğudur. Freud'un (1923) topografik modelinde bilinç, bilinç öncesi ve bilinçdışı ayrımı, temsilin erişilebilirliğine göre bir düzen sunmaktadır. İd dürtüsel itkilerin kaynağını, üstbenlik yasaklayıcı ve idealleştirici içselleştirmeleri, benlik ise gerçeklik ilkesi doğrultusunda uzlaştırıcı işlevleri temsil etmektedir. Bu bağlamda öznenin iç dünyası, çatışma, uzlaşma ve semptom üretiminin gerçekleştiği dinamik bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

Psikanalitik kuramın diğer güçlü varsayımı, psişik çatışmanın kaçınılmazlığı ve bu çatışmanın savunma düzenekleri aracılığıyla yönetilmekte olduğudur. Bastırma, inkar, yansıtma, yalıtma, tepkisel oluşum ve entelektüelleştirme gibi savunmalar, kaygıyı düzenlemek için benliğin başvurduğu süreçler olarak tanımlanmıştır (Freud, 1936). Savunmalar patolojik bir hata olmaktan çok, süreklilik gösteren bir düzenleme repertuarı olarak düşünülmekte ancak belirli savunmaların katılması ya da gerçeğe bağın daralması, semptomun sürdürülmesine ve ilişkisel işlevselliğin bozulmasına yol açabilmektedir (Lapsley, 2012). Bölme, yansıtma özdeşim ve idealizasyon gibi süreçler, benlik ve öteki temsillerinin oluşumunda merkezi bir rol oynamaktadır. Winnicott'un (1947) tutma, yeterince iyi anne ve geçiş nesnesi kavramları ise benliğin sürekliliğinin erken çevresel koşullarla ilişkisini açıklamaktadır. Bu literatür, sinemada karakterin bağlanma, güven, kontrol, temas ve ayrışma sorunlarının yalnızca kişilik özelliği değil, içselleştirilmiş ilişkisel senaryoların güncel sahnelenmesi olarak anlaşılmasını sağlamaktadır.

Lacan'ın (1982) yaklaşımı, bilinçdışının dil gibi yapılandığını ve öznenin arzusunun ötekinin düzeni içinde kurulduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda semptom, yalnızca bastırılmış içeriğin dönüşü değil, aynı zamanda gösterenler zincirindeki bir düğümlenme olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Bu yaklaşım, benliğin bazı işlevlerinin yalnızca dürtü ve üstbenlik çatışmalarının ürünü olmayıp, gelişimsel olarak görece özerk biçimde de örgütlenebildiğini ileri sürmüştür (Bordin, 1979). Bu doğrultuda psikanalitik kuram, bireyin belirli durumlarda neden akılcı ve düzenli davranabildiğini, belirli durumlarda ise neden dağıldığını ya da donduğunu yalnızca mizaçla değil, benlik kapasitesinin koşullara göre nasıl devreye girdiğiyle açıklamaktadır. Film çözümlerinde bu çerçevede, karakterin bazı sahnelerde yüksek işlevsellik gösterirken bazı sahnelerde belirgin bir düzenleme kaybı yaşamasını, benlik işlevlerinin durumsal yüklenmelerle sınılanması üzerinden okumaya elverişlidir.

Nesne ilişkileri ve kendilik psikolojisi çizgileri, benliğin çekirdeğinin ilişki içinde şekillendiğini, aynalanma, idealleştirme ve benzeşme gereksinimlerinin karşılanma biçimlerinin narsisistik düzenlemeyi belirlediğini savunmaktadır (Klein, 1923, Csigo, 2023). Bu yaklaşımda kırılmalı narsisizm, utanç duyarlılığı ve büyülenme savunmaları yalnızca içsel dürtü çatışmalarıyla değil, erken ilişkilenemenin süreklilik ve kabul deneyimleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu kuramsal hat, sinema anlatılarındaki kendilik sunumu, itibar, maskelenme ve yakalanma korkusu gibi temaları; öznenin kendilik bütünlüğünü korumak için geliştirdiği düzenekler olarak okumaya katkı sağlamaktadır (Kohut, 1971).

Bir başka belirleyici varsayım, psikanalitik kuramın normal ile patolojik arasındaki ayrımı keskin kategorilerle değil, süreklilik ve örgütlenme düzeyleriyle düşünmesidir. Tanı kategoriler olarak değil, ilişkisel örüntü, duygulanım toleransı, düşünme biçimi ve savunma repertuarı bakımından farklılaşan yapısal düzenler olarak kavramsallaştırılmaktadır (Csigo, 2023). Bu varsayım, film karakterlerinin etiketlerle açıklanması yerine sahneler arası tutarlılık gösteren savunma örgütlenmesini, ilişki kurma biçimlerini ve kimlik sürekliliğini izlemeyi önermektedir.

Savunma Mekanizmaları

Bordin (1979) psikanalitik kökenli çalışma ittifakı kavramının farklı psikoterapi yaklaşımlarına genellenebilirliğini tartışmıştır. Bu kapsamda savunma, özellikle ahlaki katılık, aşırı titizlik veya aşırı kontrollü nezaket gibi görünüşte uyumlu tutumların altında güçlü dürtüsel gerilimlerin ve suçluluk kaygısının bulunabileceğini düşündürmektedir (Gabbard, 2001). Film anlatılarında bu mekanizma, karakterin belirli ilişkilerde

aşırı düzenleyici, ahlaki ya da mükemmeliyetçi bir pozisyonu ısrarla sürdürmesiyle, aynı zamanda çatışmalı içerik ortaya çıktığında ani çözümler yaşamasıyla okunabilmektedir.

Obsesif örgütlenme bağlamında sık karşılaşılan savunmalar arasında yalıtma, yapıp bozma ve karşıt düşünce ile ritüel düzenekleri özel bir yer tutmaktadır. Yalıtma, duygu ile düşünce arasındaki bağı keserek bireyin soğukkanlı ve duygudan arındırılmış bir anlatım kurmasına yol açmaktadır. Bu sayede kaygı uyandıran duygulanım bilince taşınmadan konu hakkında konuşulabilir hale gelmektedir (Gabbard, 2001; Gan vd., 2024). Yapıp bozma ise suçluluk ya da kaygı uyandıran bir düşünce veya eylemin ardından, onu geçersiz kılma işlevi gören simgesel ya da davranışsal bir karşı ritüelin devreye girmesiyle işlemekte, bu düzenek, obsesif kompulsyonların psikanalitik açıklamasında merkezi bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

Sinema anlatılarında, bu süreç, karakterin dürtüsel gerilimi bir ustalık, yaratıcılık ya da profesyonel performans alanında işleyerek benlik bütünlüğünü koruması biçiminde temsil edilebilmektedir. Bu çerçevede savunma mekanizmalarının psikanalitik açıklamadaki işlevi yalnızca kaygıyı azaltmak ile sınırlı görülmemekte, aynı zamanda benliğin sürekliliğini ve kimlik bütünlüğünü koruyan bir düzenleme sistemi olarak ele alınmaktadır (Hossain, 2017).

Savunma, dürtüyü tamamen susturmamakta, çoğu zaman onu başka bir biçimde, daha kabul edilebilir bir kılıkla dolaşıma sokmaktadır (Kirschner, 1991). Obsesif belirtilerde kontrol, düzen ve ritüel, bir yandan kaygıyı azaltmakta, öte yandan dürtüsel gerilimin işlenebileceği bir kanal sunarak bastırma baskısının bedensel ya da davranışsal bir alana taşınmasına aracılık etmektedir. Film çözümlemesinde bu dinamik, karakterin belirli sahnelerde felaket ihtimali üzerinden aşırı önlem üretmesi, belirsizliğe tahammülsüzlük göstermesi ve hata olasılığını sıfırlamaya dönük düzenekler kurmasıyla izlenebilir hale gelmektedir.

Savunmaların bir diğer kritik boyutu, benlik sınırlarının korunması ve benlik temsillerinin bütünlüğüdür. Kernberg'in kişilik örgütlenmesi yaklaşımı, kimlik bütünlüğü ve ilkel savunmaların baskınlığı üzerinden savunmaların yalnızca teknik değil, yapısal bir gösterge olduğunu vurgulamıştır (Leichsenring ve Steinert, 2016; Loewald, 1970). Bu

çerçevede bölme, idealleştirme ve değersizleştirme gibi süreçler, benliğin ambivalansı taşıyamadığı durumlarda devreye girmekte, özne, iyi nesne ile kötü nesne temsillerini bir arada tutmak yerine keskin ayrımlarla kaygıyı yönetmektedir. Sinemada bu savunma dili, karakterin ilişkilerinde keskin geçişlerle bir anda aşırı yakınlık kurup bir anda kopmasıyla tam güven ve tam tehdit gibi ikili kodlamalar üretmesiyle kendini gösterebilmektedir (McGowan, 2018).

Mazoşistik düzenekler, kendini sabote etme ve başarısızlığı yeniden üretme gibi örüntüler, cezalandırıcı üstbenliğin taleplerine yanıt veren savunma ve uzlaşma biçimleri olarak okunabilmektedir. Film metinlerinde karakterin başarıyı sürdürmemesi, tam rahatlayacağı anda kendini tekrar riskli bir duruma sokması ya da ilişkisel olarak yakalanma senaryolarını yeniden üretmesi, yalnızca tesadüfi dramatik hamleler değil, suçluluk ekonomisinin savunma üzerinden kurduğu bir düzen olarak yorumlanabilmektedir (McGowan, 2018; Noy, 1969).

Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu ve Psikanalitik Kuram

Pisikanalitik kuramda, Antisosyal kişilik bozukluğu (ASKB)'u "süperego"nun işlevini yeterince yerine getirememesi, "id"nin dürtüsel baskınlığı, toplumsal normları ve etik değerleri içselleştirememek, haz odaklı olmakla karakterizedir. Başkalarının haklarını ihlal etmek, bu kişilerde bir iç çatışmaya veya suçluluk duygusuna yol açmaz; zira davranışı cezalandıracak bir "iç ses" ve "empati" mevcut değildir (Kernberg, 1988). Kendilik Kuramı perspektifinden, yaşamı bir ölüm kalım savaşı, koşulsuz gücü ele geçirme olarak gören ASKB'ü olan bireylerin kurbanlarını seçme ve istismar etme becerisi, sanılanın aksine bir "empati yoksunluğu" değil, empati türleri arasındaki bir kopukluktan kaynaklandığı düşünülmektedir (Kohut, 1984). Bu durumu anlamak için empatinin üç temel bileşenini birbirinden ayırmak gerekir. Bilişsel empati, karşısındakinin ne düşündüğünü ve hissettiğini zihinsel olarak anlar böylece kurbanın zayıf noktalarını iyi analiz eder. Duygusal empati, başkasının hissettiği duyguyu kendi içinde hissetmeyi tanımlar. ASKB, karşısındakinin korku veya acısını ancak bir "bilgi" olarak algılayabilir. Sempati ise başkasının iyiliğini önemseme ve ona şefkatle yaklaşmayı içerir. ASKB'de ise kurbanın acısı, yardım etme isteği uyandırmaz (Rodrigo, 2010).

Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu- Kaygı ve Bağlanma

Çocuk ve yetişkin popülasyonları üzerinde yürütülen ampirik çalışmalarda ASKB tanılı bireylerin yaklaşık yarısının yüksek düzeyde kaygı ve süregelen antisosyal davranışlarla karakterize olduğunu göstermektedir. Bu grup, çocukluk döneminde düşük düzeyde "duygusuz- duyarsız" özellikler sergilemekte, yetişkinlikte ise görece daha hafif psikopatik nitelikler barındırmaktadır. Klinik geçmişleri incelendiğinde, bu bireylerin çocuklukta fiziksel istismara maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu grupta gözlemlenen şiddet eğilimi, altta yatan derin duygusal çatışmalara ve psikolojik sıkıntıya karşı geliştirilmiş telafi edici bir yanıt niteliği taşımaktadır. Öte yandan, popülasyonun diğer yarısı normalin altında kaygı düzeyine ve değişkenlik gösteren psikopati seviyelerine sahiptir. Bu alt küme, çocukluk evresinden itibaren belirgin bir duyarsızlık, düşük kaygı ve daha çok yırtıcı şiddete eğilimle ayırt edilmektedir. (Felthous ve Sass 2007; Raine 2013).

Kaygının varlığı, bireyin içselleştirilmiş bir nesne ilişkileri kapasitesine sahip olduğunun ve duygusal derinlik taşıdığına işaretidir. ASKB vakalarında psikopatinin şiddeti arttıkça kaygı düzeyinin azalması beklenen bir durumdur; bu azalma, hastayı değişime yönlerecek olan "kişisel huzursuzluğu" da ortadan kaldırdığı düşünülmektedir. Bağlanma ve duygusal bağ kurma yetisi, ağır psikopat suçlularında, hafif ve orta dereceli vakalara oranla ciddi şekilde sekteye uğramıştır (Fonagy vd. 1997; Meloy 2002). Bağlanma kapasitesinden yoksun bir hastada, terapötik ilişki üzerinden yürütülen her türlü müdahale başarısızlığa mahkûmdur. Dahası, bu durum klinisyen için somut bir güvenlik riski teşkil edebilir; zira empati yoksunluğu, terapisteye yönelik olası bir saldırganlığı engelleyecek içsel denetim mekanizmalarını devre dışı bırakır. Psikopati düzeyi derinleştikçe, birey başkalarıyla sevgi odaklı değil, güç ve tahakküm odaklı ilişkiler kurmaya yönelir (Meloy 2002).

Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) ve Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın OKB'ye yaklaşımı, tarihsel olarak obsesyon nevrozu kavramı etrafında şekillenmiştir. Freud'un (1909) obsesyon nevrozuna ilişkin klasik tartışmalarında, belirti örgütlenmesinin merkezinde ambivalansın, yani aynı nesneye yönelik sevgi ve düşmanlığın birlikte taşınmasının yer aldığı görülmektedir. Bu ambivalans, yoğun suçluluk ve cezalandırılma beklentisiyle birleştiğinde benliğin kaygıyı yönetmek

üzere özgül savunmalar örgütlediği ve bu savunmaların ritüelize davranış kalıplarına zemin hazırladığı belirtilmiştir. OKB belirtileri, anlamsız bir tekrar değil, benliğin hem dürtü basıncıyla hem de üstbenliğin yasaklayıcı talepleriyle aynı anda baş etmeye çalıştığı bir düzenleme biçimi olarak yorumlanmaktadır (Özakkas, 2018; Özcaner ve Karaaziz, 2025).

Freudiyen gelişim çizgisi içinde OKB'nin özellikle anal dönem temalarıyla ilişkilendirildiği bilinmektedir. Burada kritik olan, anal dönemin biyolojik bir evre olarak değil, öznenin ayrışma, özerklik ve yasakla karşılaşma biçiminin temsil alanı olarak düşünülmesidir (Freud, 1909).

Çağdaş psikodinamik yaklaşımlar, OKB'yi yalnızca dürtü ile yasak arasındaki çatışmayla değil, erken ilişkisellik ve içsel nesne temsillerinin örgütlenmesiyle birlikte ele almaktadır. Bu hatta obsesif düzen, çoğu zaman ilişkiyel yakınlığın yarattığı bağımlılık korkusu ile özerklik arzusunun çatışması etrafında sertleşmekte; kontrol, yalnızca dış dünyayı değil, ötekinin öngörülemezliğini ve benliğin kırılğanlığını da yönetmeye hizmet etmektedir (Serter, 2021).

Psikanalitik tedavi perspektifinde OKB'nin anlaşılması ve çalışılması, belirtilerin içeriği kadar aktarım ve direnç örgütlenmesi üzerinden yürümektedir. Aktarımda kontrol, kuşku, mükemmeliyetçilik, güven testleri ve doğru yapma baskısı terapötik ilişkiyi de yapılandırabilmekte, hasta, belirsizliği tolere edemediği noktalarda terapisti bir garanti verici ya da hakem konumuna çekebilmekte, böylece ritüel mantığı seans ortamında yeniden üretilmektedir (Singh vd., 2025).

Freud (1923), obsesyon nevrozunda sevgi ve düşmanlığın aynı nesneye yönelmesinin yarattığı gerilim nedeniyle öznenin hem yakınlık hem de zarar verme fantezileri arasında sıkıştığını, bu sıkışmanın da suçluluk ve kendini cezalandırma dinamiklerini beslediğini tartışmıştır. Nesne ilişkileri perspektifinde bu ambivalans, içsel nesne temsillerinin bütünleştirilememesi ve iyi ile kötü temsiller arasında salınımın artmasıyla daha yapısal bir düzlemde ele alınmaktadır.

Bağlanma kuramıyla kesişen okumalar ise, kontrol ve doğrulama döngülerini ayrılma kaygısı, güvenlik arayışı ve içsel çalışan modellerin katılımıyla birlikte ele almakta, böylece OKB belirtilerini yalnızca semptom değil, ilişkiyel güvenlik üretme stratejisi olarak da düşünmektedir. Bu

perspektif, film anlatılarında obsesif davranışların özellikle yakınlık tehdidi belirince yoğunlaştığını göstermeye elverişli bir kuramsal arka plan sunmaktadır (Teodoro vd., 2021).

Psikanalitik yaklaşım, OKB'nin klinik görünümünde içgörü ve ego-sintonik ile ego-distonik ayrımlarını da analitik olarak önemsemektedir. Tanısal düzeyde OKB belirtilerinin çoğu ego-distonik yaşansa da bazı olgularda içgörünün zayıfladığı ve inanışların katılaştığı görülmekte, bu durum semptomun savunma işlevinin güçlenmesiyle birlikte düşünülebilmektedir (Thomas vd., 2023).

Kaygı ve Nevrotik Yapılanmalar

Kaygı, psikanalitik kuramda yalnızca bir duygu durumu olarak değil, benliğin tehlikeyi algılama ve savunmayı örgütleme biçimini düzenleyen merkezi bir sinyal sistemi olarak konumlanmaktadır (Mc Williams, 2009). Travma ile nevroitik yapılanma arasındaki ilişki, psikanalitik kuramda iki düzeyde düşünülmektedir. Birinci düzeyde travma, benliğin bağlama kapasitesini aşan bir uyarılma yaratarak savunma sistemini yoğunlaştırmakta ve semptom üretimini hızlandırmaktadır. Bu çerçevede Hossain (2017) psikanalitik kuramın İngiliz edebiyatında kullanımını betimleyici bir yaklaşımla ele almıştır. Çalışma, bilinçdışı süreçler ve sembolizmin edebi çözümlenmelerdeki işlevini ortaya koymaktadır. Bu durumda nevroitik savunmaların katılaşması ve ritüelize davranışların artması beklenebilir hale gelmektedir. İkinci düzeyde ise erken dönem ilişki travmaları, öznenin güvenlik ve kendilik sürekliliği deneyimini etkileyerek ileriki dönemlerde kaygı düzenlemesini kırılğanlaştırabilmektedir (Kohut, 1977). Bu bağlamda travma yalnızca tekil bir olay değil, ilişkisellik içinde tekrar eden ve benliğin gelişimsel örgütlenmesini biçimlendiren bir deneyim alanı olarak düşünülmektedir (Toptaş, 2019; Tuzcuoğlu, 1995). Genel olarak kaygının travmayla ilişkisi, psikanalitik kuramda taşma ve bağlanma kavramları üzerinden daha netleşmektedir. Bu bağlamda Kirshner (1991) psikanalitik kuramda benlik kavramını ve bu kavramın felsefi temellerini incelemiştir. Araştırma, benliğin yalnızca intrapsişik bir yapı olmadığını, ilişki ve tarihsel bağlam içinde şekillendiğini vurgulamaktadır. Travma, psişik aygıtta yoğun bir taşma yaratarak benliğin düzenleme kapasitesini aşmakta, kaygı ise bu taşmanın habercisi olarak savunma sistemini aktive etmektedir. Nevrotik yapılanmada benlik, taşmayı önlemek için bastırma ve yalıtma gibi savunmalarla temsil alanını

düzenlemekte, travmatik çekirdekler ise çoğu zaman simgeselleştirme kapasitesi sınırlı kaldığı için bedensel belirtiler, kaçınma ve ritüelize kontrol pratikleriyle dolaşıma girebilmektedir (Vatan, 2016). Bu durum, kaygının yalnızca korku değil, benliğin sınırlarını korumaya çalışan bir alarm sistemi olduğunu göstermekte, aynı zamanda nevrotik semptomun neden inatçı olabildiğini de açıklamaktadır. Travmatik izler aktifleştğinde savunma sistemi yoğunlaşmakta, bu yoğunlaşma semptomu geçici olarak güçlendirebilmektedir.

Nesne İlişkileri Kuramı

Melanie Klein (1932), bebeğin erken dönem ilişkileneşinde iyi meme ve kötü meme gibi kısmi nesne temsillerinin belirleyici olduğunu, bu temsillerin sevgi ve saldırganlık dürtülerinin eşzamanlı varlığı nedeniyle bölme savunmasıyla düzenlendiğini ileri sürmüştür. Paranoid-şizoid konum olarak adlandırılan erken örgütlenmede bebek, kaygıyı yönetmek için iyi nesneyi idealize etmekte, kötü nesneyi ise zulmedici olarak deneyimlemekte, böylece ambivalansı aynı nesne üzerinde taşımak yerine keskin ayrımlar kurmaktadır (Veale ve Roberts, 2014). Gelişimsel ilerleyişte depresif konum ise iyi ve kötü temsillerin bütünleşmesiyle ilişkilendirilmekte, özne, sevdiği nesneye yönelik saldırganlık fantezilerinin yol açtığı suçluluk ve onarma ihtiyacıyla yüzleşerek daha bütünlüklü bir ilişki kapasitesi geliştirebilmektedir.

Fairbairn ile birlikte libidonun öncelikle haz arayan bir dürtüden çok nesne arayan bir yönelim olduğunu ileri sürerek önemli bir kırılma üretmiştir. Fairbairn'a (1944) göre çocuk, yeterli ölçüde karşılık bulamadığında dahi nesneden vazgeçmemekte, bunun yerine nesneyi içselleştirerek dış nesneyle ilişki kurmadığı noktada iç nesne ilişkileriyle bir tür süreklilik sağlamaktadır. Böylece semptom, dürtü çatışmasından çok, iç nesnelere kurulan ilişkilerin tekrarı olarak düşünülmekte, kişi, dış ilişkilerde de içsel nesne ilişkilerini yeniden üretmeye eğilim göstermektedir (Veale ve Roberts, 2014). Bu düşünce, film çözümlemesinde karakterlerin tekrar eden ilişki döngülerini, neden aynı tür insanlara çekildikleri ya da neden aynı çatışmaları yeniden ürettikleri sorusu üzerinden psikanalitik bir zemine oturtmaktadır.

Nesne ilişkileri kuramının önemli bir diğer bileşeni, Winnicott'un çevresel vurgusudur. Winnicott (1926), benliğin oluşumunda tutma ve

yeterince iyi anne işlevlerini temel görmüş; bakım verenin bebeğin ham duygulanımını taşıması ve düzenlemesi sayesinde bebeğin süreklilik duygusu geliştirebildiğini ileri sürmüştür. Bu kapsamda bir kesinti, daha sonra sahte kendilik örgütlenmesi, duygulanımdan kopma ve ilişkisel mesafe gibi örüntülere zemin hazırlayabilmektedir (Winnicott, 1962).

Kernberg'in (1988) yaklaşımı, içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin ikili bir yapı olarak örgütlendiğini, yani benlik temsili, nesne temsili ve baskın duygulanımın birlikte çalıştığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda savunmalar, özellikle bölme, idealizasyon ve değersizleştirme, yansıtma ve yansıtılmalı özdeşim gibi mekanizmalar, iç nesne ilişkilerinin düzenlenmesinde merkezi rol üstlenmektedir. Bu kuramsal çerçeve, film karakterlerinin ilişkisel dalgalanmalarını yalnızca duygusal kararsızlık olarak değil, hangi ikilinin etkinleştiği ve hangi duygulanımın baskınlaştığı üzerinden açıklamaya elverişli görünmektedir.

Heinz Kohut ve Kendilik

Heinz Kohut'un (1971) geliştirdiği Kendilik Psikolojisi, psikanalitik düşünce tarihindeki klasik "Dürtü-Çatışma" modelinden "İlişkisel-Yapısal" modele geçişi temsil eden önemli bir değişimdir. Kohut, ilk olarak klasik bir Freudyen analist olmasına rağmen, klinik çalışmalarında geleneksel yöntemlerle ilerleme kaydedemeyen hastaların olduğunu fark etmiştir. Kohut, narsistik hastaların terapi sürecinde analisti bağımsız bir birey olarak değil, kendi eksikliklerini gideren bir araç olarak gördüklerini gözlemlemiş ve bu gözlem sonucunda "kendilik nesnesi" terimini yaratmıştır (Siegel, 1996). Bu şekilde, teorinin odağı içsel çatışmalardan, bireyin kendiliğini oluşturması için gerekli olan empatik çevreye ve bu çevrenin yetersizliklerine yönlendirilmiştir.

Kohut, kırılğan kendiliği anlatırken aslında bir bireyin iç dünyasındaki o hassas dengeden bahseder. Bu yapıdaki kişiler, kendi değerlerini dışarıdan bağımsız bir şekilde hissetmekte büyük bir güçlük çekerler. Kohut (1971), bu kırılğan yapının temelinde, çocukluk döneminde bakım verenlerin empati kurmadaki eksikliklerinin yattığını ve ebeveynlerin aynalama ile idealleştirme gibi kritik kendilik nesnesi işlevlerini yerine getirememesinin, kendilik yapısında onarılamaz boşluklara yol açtığını savunur. Bu hassasiyet sanılanın aksine kibirli bir savunma değil, bireyin kendi iç dünyasında kaybolmamak için verdiği sessiz bir hayatta kalma

mücadelesi olarak tanımlanır (McLean, 2007). Akça (2017) ise bu süreçte ortaya çıkan narsisistik öfkeyi, parçalanmış kendiliği bir arada tutma çabasına yönelik çaresiz bir kendilik düzenleme tepkisi olarak ele alır.

Sinema ve Psikanaliz

Sinema ile psikanaliz arasındaki ilişki, öznenin arzusu, fantezisi, bilinçdışı örgütlenmesi ve temsil süreçleriyle doğrudan ilgilenmesi nedeniyle kuramsal açıdan verimli bir kesişim alanı oluşturmaktadır. Psikanaliz, rüya, dil sürçmesi, semptom ve tekrar gibi dolaylı anlatım biçimleri üzerinden bilinçdışının nasıl konuştuğunu tartışırken sinema da görüntü, kurgu, ses ve anlatı yoluyla izleyiciyi duygulanımsal ve simgesel bir ekonominin içine yerleştirmektedir (Hauke, 2005). Bu bağlamda sinema, yalnızca bir hikaye aktarma aracı değil, arzunun dolaşımını düzenleyen, bakışın örgütlenmesini kuran ve izleyiciyi belirli özdeşleşme pozisyonlarına davet eden bir temsil aygıtı olarak çalışmaktadır. Psikanalitik perspektif, bu davetin nasıl kurulduğunu, hangi eksiklik etrafında yapılandığını ve hangi savunma ile fantezi düzenekleriyle sürdürüldüğünü görünür kılmaya elverişli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Sinema ile psikanaliz ilişkisinin diğer temel hattı, izleyici konumunun nasıl kurulduğu ve özdeşleşmenin hangi mekanizmalarla işlediği sorusu etrafında gelişmiştir. Bu çerçevede sinema aygıtı, izleyiciyi görmeye dayalı bir haz rejimi içine yerleştirirken aynı anda bir özne konumu üretmekte ve izleyiciyi bu konuma dahil etmektedir. Aygıt kuramı olarak bilinen bu yaklaşım, kameranın perspektifi, karanlık salon deneyimi ve perdedeki tamamlanmış görüntünün, izleyiciyi merkezi ve egemen bir bakışın sahibi gibi konumlandığını ileri sürmüştür, bu konumlandırma psikanalitik açıdan öznenin bütünlük yanılması güçlendiren bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Arıca, 2021). Lacan'ın (1982) ayna evresi yaklaşımı, benliğin bütünlüklü bir imge etrafında kurulduğunu, ancak bu bütünlüğün yapısal bir yanılama içerdiğini tartışmıştır. Sinema perdesi, bu bağlamda öznenin kendini imgesel düzlemde yeniden kurduğu bir yüzey gibi çalışabilmekte, izleyici, perdedeki imgeyle kurduğu ilişki içinde hem bütünlük aramakta hem de eksikliği sürekli yeniden deneyimlemektedir.

Dolayısıyla sinema, bir yandan toplumsal bir sanat formu olarak kolektif anlam üretmekte, diğer yandan izleyicinin içsel dünyasında duygulanım düzenleme ve özdeşleşme süreçlerini harekete geçirmektedir (Goldberg, 1978, 2024; Bellagamba, 2023).

MATCHSTICK MEN FİLMİNİN ANALİZİ

2003 ABD yapımı filmin senaristi Ted Griffin, yönetmeni ise Ridley Scott. Ana karakter Roy Waller'i, aktör Nicholas Cage canlandırıyor. Yardımcı rollerde Sam Rockwell (Roy'un ortağı Frank Mercer) ve Alison Lohman (Roy'un ilk kez ergenlikteyken tanıştığı kızı Angela) var. Filmde, OKB, ASKB ve agorafobi semptomları gösteren, geçimini dolandırıcılıkla sağlayan Roy karakterinin psikososyal dinamiklerini incelemektedir. Filmde, Roy'un su arıtma sistemleri üzerinden yürüttüğü dolandırıcılık faaliyetleri, antisosyal eğilimlerini yansıtırken; klinik zemindeki anksiyete bozukluğu ve OKB semptomları, suç işleme kapasitesini sınırlayan ciddi bir olgu olarak gözler önüne seriliyor.

Filmin ilk sahnesinde (02:01-02:20 dakikaları arasında) ana karakter Roy, evinde yerdeki tozu eğilip eliyle süpürüyor ve hoşnut olmuş onaylayıcı bir ses çıkarıyor. Ardından Roy odaya girmeden önce kapıyı İspanyolca "Uno, dos, tres" (bir, iki, üç) diyerek üç kez açıp kapatıyor ve öyle içeri giriyor. Roy, odaya girdikten sonra camın kilidini Japonca "Ichi, ni, san" (bir, iki, üç) diyerek üç kez açıp kapatıp sonunda kitler. Roy'un yukarıda sahlenen davranışları, yüksek düzey Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) göstergesidir. Buradaki "toz", Roy için sadece bir kirlilik değil, dış dünyanın duyduğu içsel kaygının bir simgesidir. Evini mükemmel bir düzende tutarak, aslında bilinçdışındaki pislik hissini kontrol etmeye çalışmaktadır. Roy'un kendilik bütünlüğünü koruyabilmesi için dışsal nesnelerin ve çevresinin "mükemmel" ve "aynalayıcı" olmasına ihtiyaç duyar. Roy, mükemmel bir düzeni idealize eder. Ritüeller onun için birer kendilik nesnesi işlevindedir (Goldberg, 1978). Roy, bir eylemi belirli bir sayıda yaparak (3 kez), aslında kontrol edemediği dış dünyayı veya içsel dürtülerini kontrol altına alabileceğine inanır. İngilizce konuşan birinin İspanyolca ve Japonca sayması, zihinsel bir yabancılaştırma veya eylemi daha da mekanikleştirme çabası olabilir.

Filmin (06:15- 08:56 dakikaları arasında) Roy ve ortağı Frank yaşlı bir çifti dolandırmak için evlerine giderler. Roy usta bir şekilde rolüne girer ve yalanlar söylemeye çifti kandırmaya başlar. O anlarda ev sahibi kadın köpeği dışarı çıkarmak için camı açar. Roy'un yüzüne güneş vurur ve odağı dağılır. Afallamış gibi konuşur, ortağının dedikleri yerine arkadaki bahçeden gelen seslere odaklanır, gözü seyirmeye başlar ve nefesi düzensizleşir. Çeki imzalattıktan sonra telaşla yerlerinden kalkarlar evden

çıktığında Roy panikle başını sağa sola sallayarak arabaya biner ve ortağına “Camı açık bıraktı, aklımı kaçıırıyordum” diye bağıırır. İş üzerindeyken Roy, son derece profesyonel, manipülatif ve kontrollü bir ego sergiler. Bu onun savunma amaçlı kurduğı sahte kendilik tabakasıdır (Winnicott, 1962). Roy’un profesyonelliğı bir maskedir. Her şeyin kontrol altında olduğı ortamlarda çalışır. Camın açılması, Roy’un kendi içinde yarattığı o steril ve kontrollü alanı tehdit eder. Dışarıdan gelen kontrol edemediğı sesler, güneş, tozlar, ışık Roy’un egosu tarafından işlenemez. Bu noktada ego, dış dünyayı filtreleme işlevini yitirir ve id’ den gelen kaygı gün yüzüne çıkar. Roy’un kaygısı o kadar şiddetlenir ki göz seyirme ve baş sallama tikleri açığa çıkar. Roy'un "aklımı kaçıırıyordum" demesi abartı bir ifade değil, anksiyete düzeyi yüksek bireylerin söylemleriyle karakterizedir (DSM-V-TR, 2025).

Roy (11:52- 13:55 dakikaları arasında) lavaboya yanlışlıkla psikiyatri ilaçlarını döker ve doktorunu arar. Doktoru taşınmıştır. Roy kaygı seviyesi artmıştır ve direkt yerdeki tozlara odaklanır ve hemen evi temizlemeye başlar. Ortağının aramalarına cevap vermez. İlaçların dökülmesi Roy’un kimyasal ve psikolojik zırhını delmiştir. Doktoruna ulaşamaması ise narsistik bir yaralanma yaratmıştır. Roy, bu problemi ve belirsizliğı ancak en iyi bildiğı yöntemle, yani temizlik yaparak kontrol çabasına girer. Bu sahne, Roy’un dış dünyadan tamamen koptuğı ve kendi semptomlarının içine hapsediğini gösterir. Davranışsal baş etme yollarına yönelmesi, regresyonun belirgin bir örneğı olarak değerlendirilebilir. Yoğun kaygı ve belirsizlik duygusunu bastırarak temizlik davranışına yöneldiğı ve aynı zamanda yaşanan belirsizlikleri geri alma çabasıyla işleyen yapma–bozma savunmasının da bir örneğini sunmaktadır (Starrs, 2018). Ortağının telefonuna cevap vermemesi, OKB’nin Roy’un hayatını nasıl ele geçirdiğinin bir göstergesidir. Bu sahnede bir aynalama ilişkisi gözlenmemekle birlikte, ilaç veren doktorun Roy için düzenleyici bir kendilik nesnesi işlevi gördüğü; bu ilişkinin ani kesintiye uğramasının, kırılğan kendilik yapısında belirgin bir dağılmaya yol açtığı söylenebilir. Aynı zamanda bu sahne nesne ilişkileri açısından belirgin bir nesne kaybının işareti gibidir (Kenberg, 1988). İlaçların dökülmesi ve doktora ulaşamaması, düzenleyici nesnenin ani kaybına yol açar. Bu kayıp, Roy’un kendilik bütünlüğünde hızlı bir dağılmaya neden olur.

(14:50-15:16 dakikaları arasında) Ortağı Frank, Roy’ u merak edip

evine gelir. Ayakkabılarını çıkarmayı unutmuştur. Roy onu uyarır. Acı içinde dizlerinin üstüne düşer ve zar zor konuşur. Ortağı onun ilaçlarını almadığını anlar ve nefes egzersiziyle sakinleştirmeye çalışır. Roy için bir psikolog bulur. Bu sahnede Roy için evi, sadece bir ev değil, kendiliğinin dışsal bir uzantısıdır. Frank'in ayakkabılarıyla içeri girmesi ve yerlere bir şeyler dökmesi, Roy için basit bir kirlilik değil, doğrudan kendiliğine yapılan bir saldırdır. Bu sahne, Roy'un kırılğan kendilik yapısının tam anlamıyla parçalanma seviyesine geldiği ve dış dünyadaki kaosa karşı tüm savunmalarının çöktüğü klinik bir zirve noktasıdır (Rowe, 1991). Frank bu sahnede, Roy için ambivalan bir nesne konumundadır (Tatar, 2020). Hem destekleyici hem de tehdit edici özellikler taşır.

(16:45-20:00 dakikaları arasında) Roy, ortağı Frank'in yönlendirmesiyle bir psikoloğa gider ve hemen ilaç talebinde bulunur. Daha önce ilaçlarını yasadışı yollarla temin ettiğini belirten Roy, "Senin gibilerle konuşmuyorum, o hapları bana verecek misin?" diyerek terapötik ilişkiye savunmacı bir tutumla yaklaşır. Psikologsa Roy'la konuşmadan ilaç veremeyeceğini ifade eder. Bunun üzerine Roy, dışarı çıkmaktan hoşlanmadığını ve bunun agorafobi olarak adlandırıldığını söyler; ayrıca pislikten ve insanların halısına basmasından rahatsız olduğunu, çeşitli tikleri bulunduğunu ve bu durumları itici bulduğunu dile getirir. Psikolog, bu sorunların özel ilişkilerini etkileyip etkilemediğini sorduğunda Roy, uzun süredir bir kadınla ilişki yaşamadığını, en son eski eşiyle birlikte olduğunu ve bu ilişkinin hamilelik şüphesiyle sonlandığını belirtir. Bu konular gündeme geldiğinde Roy'un belirgin biçimde gerildiği görülür ve ardından ani bir duygusal patlama yaşar. Roy, "Bunları düşünüyorum ve kafamı havaya uçurarak bu işi bitirmek istiyorum ama halıma ne olacağını düşünüyorum" diyerek yoğun içsel çatışmasını o an dile getirir. Psikoloğun özel hayatıyla ilgili soru sorması ve Roy'un öfkelenip tepki vermesi, aslında uzun süredir içinde tuttuğu duyguların artık gizlenemeyecek kadar ağırlaştığını ve dışarı taşıdığının göstergesidir. Roy'un "Kendimi öldürmeyi düşünüyorum ama halıma ne olacağını düşünüyorum" sözü, aslında onun zihnindeki derin çatışmanın betimlemesidir. İd, yaşadığı acıyı dindirmek için yok olmayı arzular. Ancak Roy'un o kadar katı ve obsesif bir süperegosu vardır ki, intihar ederken bile halının kirlenmesi üzerinden kendini denetlemeye devam eder.

(27:43-30:38 dakikaları arasında) Roy, kızı Angela ile ilk kez tanışmıştır

ve çok heyecanlıdır. Birlikte yemeğe gittiklerinde Angela'nın ağzına bulaştırarak hamburger yemesi Roy'u rahatsız etse de bunu dillendirmemiştir. Angela'nın Roy'a suç işlediğini bildiğini söylemesi üzerine Roy, "antikacılık yapıyorum" diyerek gerçeği çarpıtır. Bu kısa gerilimin ardından sahnenin duygusal tonu hızla değişir. Angela, ayrılmadan önce Roy'un elini tutarak telefon numarasını avucuna yazar ve ardından onu öpmek için uzanır. Roy'un bu beklenmedik fiziksel temasa karşı belirgin bir panik yaşadığı, ancak geri çekilmek yerine temasa izin verdiği görülür. İş yerinde ise Roy'un elini yıkamadan, elinde yazılı telefon numarasına gülümseyerek baktığı görülür. İlk bahsedilen olayda Roy'un Angela'nın yemek yemesinden eskisi gibi rahatsız olmaması Roy'un daha önce yoğun biçimde gözlenen kontrol, kaçınma ve davranış ve söylemlerinin belirgin biçimde arka plana çekildiği ilk anlardan birini temsil etmektedir. Roy işi ile ilgili yalan söylerken gözünü kırıpıştırması, içsel gerilimle birlikte egonun gerçeği sürdürülebilir bir biçimde tutmakta zorlandığını düşündürmektedir. Roy'un bu beklenmedik fiziksel temasa karşı belirgin bir panik yaşadığı, ancak geri çekilmek yerine kızıyla ilk temasa izin verdiği görülür. Bu an, Roy'un normal koşullarda yoğun kaygı ve kaçınma yaratan bedensel temas ve kirlenme temalarına rağmen, ilişkisel bağın ağırlığı karşısında savunmalarını geçici olarak askıya alabildiğini göstermektedir (Meloy 2002). Psikanalitik açıdan bakıldığında bu sahne, Roy'un kendilik bütünlüğünü tehdit eden uyaranlara karşı geliştirdiği savunmaların, aynalanma ve duygusal temas içeren bir ilişkide esneyebildiğini ortaya koymaktadır (Kohut, 1984). Angela ile kurulan bağ, Roy için kaygı uyandıran bir kirlenme nesnesi olmaktan ziyade, kendiliği destekleyen ve süreklilik hissi sağlayan bir ilişki alanı olma sinyali taşır. Bu nedenle sahne, Roy'un OKB özellikleri biyolojik veya mekanik değil, ilişkisel bağlamda şekillenen bir yapı taşıdığını göstermesi açısından filmde önemli bir kırılma noktası niteliğindedir.

Angela akşam çat kapı Roy'un evine gelir. (34:00-36:00 dakikalar arasında) Eşyalarını koltuğa atar ve ayakkabılarını çıkarmaz Roy sadece ayakkabıları için onu uyarır ama Frank'te olduğu gibi panik hali yaratmaz. Angela'nın "annemle kavga ettim, sende kalmak istiyorum" talebi, şaşırtsa da buna itiraz etmez. Bu olay Roy'un uzun süredir karşılanmamış olan aynalanma ihtiyacına doğrudan temas etmektedir (Kohut, 1984). Birinin ona ihtiyaç duyması, Roy'un kırılğan kendiliğini geçici olarak stabilize ederek içsel düzenini destekler.

Bu sahnede (39:25-40:35 dakikalar arasında) Roy eve döndüğünde ortamın dağınık olduğu, Angela'nın ise koltukta uyuduğu görülmektedir. Roy'un bu düzensizliğe alışılmışın aksine tepki vermemesi ve temizlik ya da kontrol davranışlarına yönelmeden Angela'nın üzerini örtmesi dikkat çekicidir. Angela'nın "bence sen kötü biri değilsin" ifadesi ise Roy'un kendilik algısı açısından belirleyici bir anı temsil etmektedir. Sahne, Roy'un kırılğan kendilik yapısının yargılanmadan görülmesi hâlinde semptomların askıya alınabildiğini ve ilişkisel temasın dönüştürücü bir işlev taşıdığını göstermesi açısından klinik olarak anlamlıdır (Rowe, 1991).

Roy (44:40-45:35 dakikalar arasında) kızına mutfakta keyifli bir şekilde makarna yapıyor. Bu esnada mutfak batıyor fakat Roy bunu umursamıyor hatta Angela'ya makarnanın tutup tutmadığını göstermek için bir makarnayı dolaba fırlatıyor ve gülüşüyorlar. Angela'nın Roy'un şakacı davranışına gülererek karşılık vermesi, Roy için güçlü bir aynalama deneyimi sunar. Yaşamı boyunca kendini itici ve garip olarak algılayan Roy, normal ve canlı bir yönünün yargılanmadan kabul edildiğini deneyimler. Bu aynalanma, Roy'un kırılğan kendiliğini geçici olarak düzenler ve sürekli kontrol etmesi gereken garip benlik algısının yerine, kızıyla eğlenebilen normal bir baba temsiline alan açar. Bu sahnedeki baba-kızın ilişkisi, Roy'un katı süperego baskısını geçici olarak zayıflatmaktadır. Aynı zamanda bu sahne, nesne ilişkileri açısından oyun alanının açıldığı nadir anlardan biridir.

Sıradaki sahnede (48:22-40:03 dakikaları arasında) Roy, Frank'i kızıyla tanışması için eve getirir. Roy o heyecanla kapı ritüelini yapmadan yani kapıyı '1, 2, 3' diyerek açmamaktadır. Roy, Frank'i ayakkabılarını çıkarması konusunda yine uyarır ve evin içinde merakla kızını arar. O sırada Frank, Roy'a kendi ayakkabılarını çıkarmadığını söyler. Roy bu durumda çıldırmak yerine sadece ayağından fırlatır. Çünkü tek odağı Angela'nın nerede olduğudur. Bu sahnede Roy'un saymadan kapıyı açması egonun o andaki önceliklerinin değiştiğini düşündürmektedir. Roy'un kendi ayakkabılarını çıkarmayı unutmaması, dikkatin ilişkisel bağ ve Angela'ya yönelik kaygılarla yoğun biçimde meşgul olduğunu göstermektedir. Bu durumda ego çökmekten ziyade, bölünmüş dikkat nedeniyle kendi davranışlarını denetleme kapasitesini geçici olarak zayıflatmıştır. Süperego hala dışsal bir figürü denetlemeye çalışırken, ego nesne kaybı kaygısıyla meşgul olduğu için öz denetimi ikinci plana atmıştır.

(49:06-54:10 dakikalar arasında) Roy'un akşam saatlerinde Angela'yı aramak üzere evden çıktığı, geri döndüğünde ise Angela'nın evde olduğunu gördüğü bir sahne yer almaktadır. Roy'un Angela için endişelendiği ve nerede olduğunu sorguladığı görülür. Angela'nın evin deterjan koktuğunu söylemesi, Roy'un Angela'yı merak ettiği süre boyunca yaşadığı kaygıyı yeniden temizlik davranışına yönlendirdiğini düşündürmektedir.

Roy, (1:14:25- 1:21:29 dakikaları arasında) Angela'yı büyük dolandırıcılık operasyonunun içine alır ve yakalanma riski ortaya çıktığında hem planın hem de kızının ciddi biçimde tehlikeye girdiğini fark eder. Bu sırada Angela'nın daha önce sabıkası olduğunu öğrenmesi, Roy için durumu daha da zor bir hale getirir. Roy, kızından ayrı kalmak istediğini ve artık onu istemediğini söylerken yoğun bir içsel çatışma yaşar. Duygusal gerilim artar ve Roy, Angela'yı arabadan indirir. Kızının kendisine aldığı hediyeyi fark ettiğinde ise pişmanlık yaşar, özür diler ve Angela'yı geri çağırır ancak Angela gider. Bu sahnenin merkezinde yakınlık ve tehlike çatışması yer almaktadır. Roy için Angela artık yalnızca düzenleyici bir kendilik nesnesi değil, aynı zamanda kontrol kaybı, suçluluk ve ölümcül riskle ilişkilenen bir figüre dönüşür (Lessem, 2005). Yakınlık, ilk kez bu kadar açık biçimde tehdit edici bir hale gelir. Angela ile kurulan ilişki, daha önce Roy'un kırılğan kendiliğini stabilize eden güçlü bir aynalama ve canlılık kaynağıydı. Ancak bu sahnede aynalayıcı işlev yerini kendilik dağılması korkusuna bırakır. Roy, kızını kaybetme ihtimaliyle değil kızını kendi dağınıklığı ve tehlikeli yaşamı yüzünden tutuklanabileceği gerçeği ile yüzleşir. Bu farkındalık, kendilik nesnesiyle kurulan bağın artık sürdürülemez olduğuna dair acı bir iç görü yaratır. Roy'un ilk kez yakınlığı kaygıdan değil, koruma duygusundan dolayı geri itmeye çalıştığı ancak bunu yapmaya çalışırken kendilik bütünlüğünü de ciddi biçimde zorladığı bir kırılma anını temsil etmektedir. Roy'un yaşadığı çatışma, nesne ilişkileri açısından yakınlık-tehlike ambivalansı üzerinden yorumlanabilir. (1:25:12- 1:27:06 dakikaları arasında) Roy, doktoruyla yüzleşir ve öfkeyle "Benim bir sorunum var, görmüyor musun?" diyerek yardım talep eder. Doktorun Roy'da belirgin bir psikiyatrik bozukluk olmadığını söylemesi, Roy için sarsıcı bir reddedilme deneyimi yaratır. Ardından Roy, psikologla yaptığı görüşmede işiyle ilgili savunmaya geçer. Kendini "dolandırıcı değil, üçkâğıtçı" olarak tanımlar ve insanların parayı isteyerek verdiğini söyleyerek eylemlerini normalleştirmeye çalışır. Konu Angela'ya geldiğinde ise Roy'un savunmaları çöker; ağlar ve kızını kullandığını,

her şeyi mahvettiğini ifade eder. Bu sahnenin merkezinde savunmadan iç görüye geçiş yer almaktadır. Roy, başlangıçta öfke ve inkarla kendini korumaya çalışırken, kızından söz edildiği anda duygusal yükü yüzleşir. İlişkisel kayıp ve suçluluk, savunmaları sürdürülemez bir hale getirir. Doktorun “sorun yok” mesajı, Roy’un uzun süredir beklediği aynalanmayı sağlayamaz. Bu da kendilikte boşluk ve öfke yaratır. Buna karşın, Angela’ya dair konuşma Roy’un gerçek duygusal hassasiyetine temas eder. Burada Roy, kendilik nesnesiyle ilişkisinde verdiği zararı fark eder ve bu farkındalık, sahte tutunmaları aşındırır. Roy’un “üçkâğıtçı” söylemi rasyonalizasyon ve inkâr içerir. Ancak kızını kullandığını söylemesi, bu savunmaların çözüldüğünü ve daha olgun bir duygusal farkındalığın başladığını gösterir.

Filmin ilerleyen sahnesinde (1:29:00- 1:29:48 dakikaları arasında) Roy, ortağı Frank’e Angela için bu işi bırakmak istediğini söyler ve son kazandıkları parayı da Frank’e bırakır. Para ve suç içeren bir yaşam biçimi, Angela ile kurduğu bağ karşısında ikinci plana itilmiştir. Kohut (1977) çerçevesinden bakıldığında, Roy’un bu kararı kırılğan kendiliği ayakta tutmak için başvurduğu dışsal düzenleyicilerden gönüllü olarak vazgeçtiğini göstermektedir. Dolandırıcılık ve Frank’le kurulan ortaklık, Roy için uzun süre bir güç, yeterlilik ve kontrol kaynağı işlevi görmüştür. Ancak Angela ile kurulan ilişki sayesinde Roy, kendilik değerini artık bu tür dışsal onaylara bağlamak zorunda olmadığını fark etmeye başlamıştır. Para, heyecan ve riskten beslenen dürtüsel yönler geri plana çekilirken, ego yaşam biçiminin devam edemeyeceğini gerçekçi biçimde değerlendirebilmektedir. Buna eşlik eden süperego ise cezalandırıcı ve suçlayıcı bir yapıdan uzaklaşarak, baba olma sorumluluğunu merkeze alan yön gösterici bir işlev üstlenmektedir.

Son sahnede (1:45:04- 1:52:20 dakikaları arasında) bir yıl sonra Roy’u bir halı şirketinde çalışırken görürüz. Daha önce belirgin olan tikler, ritüeller ve panik belirtileri yoktur. Roy gündelik hayatın içinde, normal ve sakin bir birey gibi görünmektedir. Müşteri olarak içeri Angela ve erkek arkadaşı girer. Roy, Angela’yı ifşa etmez ya da geçmişe dair herhangi bir suçlayıcı tutum sergilemez. Angela kendisini kandırdıkları için özür dilerken, Roy “Parayı sen almadın, ben sana verdim.” diyerek sorumluluğu yeniden çerçeveler ve “Artık her şeye daha farklı bakıyorum.” ifadesini kullanır. Eve döndüğünde ise Roy’un artık bir ailesi olduğu görülür; eşi ve doğacak

olan bebeğiyle birlikte gerçek bir aidiyet alanı oluşmuştur. Roy'un final sahnesindeki tutumu, kırılğan kendiliğin artık sürekli dışsal bir aynalamaya muhtaç olmadığını göstermektedir. Angela'yı ifşa etmemesi ya da onu suçlamaması, narsistik bir yaralanmaya karşı geliştirilen savunmacı bir yücelik değildir. Aksine kendilik bütünlüğünün gücünü yansıtır. "Ben sana verdim" ifadesi, Roy'un kendini kurban konumuna hapsetmekten vazgeçtiğini ve öznel sorumluluğunu alabildiğini göstermektedir. Bu, kendilik değerinin artık dışsal figürler tarafından belirlenmediğinin güçlü bir kanıtıdır (Lessem, 2005). Finalde Roy'un ruhsal yapısında belirgin bir denge gözlenir. İşinde dürtüsel haz ve risk arayışı geri çekilmiş, ego gerçekçi ve sürdürülebilir bir yaşam biçimini organize edebilmiştir. Süperego ise cezalandırıcı ya da suçlayıcı bir ses olmaktan çıkmış anlam veren bir konuma yerleşmiştir. Bu denge, Roy'un hem geçmişle barışmasına hem de geleceğe yatırım yapabilmesine olanak tanımaktadır. Roy artık bir dolandırıcı, hasta ya da kandırılmış bir adam değildir. O bağ kurabilen, sorumluluk alabilen ve süreklilik yaratabilen bir adamdır.

SONUÇ

Film, estetik bir anlatı olmanın ötesinde, öznenin kaygı düzenleme biçimlerini, arzu ve yasak arasındaki gerilimi, semptomun işlevsel yönünü ve benliğin bütünlüğünü koruma çabasını görünür kılan bir sahneleme alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Roy Waller karakteri üzerinden yürütülen psikanalitik çözümleme, antisosyal ve obsesif kompulsif belirtilerin yalnızca tanısıl bir kategoriye indirgenemeyeceğini, aksine benliğin içsel tehlikeyi bağlamak ve çatışmayı taşınabilir hâle getirmek için geliştirdiği bir uzlaşma düzeni olarak okunabileceğini göstermiştir. Filmdeki kompulsif davranışlar, kontrol stratejileri ve kaçınmalar, psikanalitik açıdan dürtüsel gerilim ile cezalandırıcı üstbenlik baskısı arasındaki dengenin savunma yoluyla kurulma girişimleri olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda kırılğan kendilik yapısı ve aynalanma ihtiyacı, semptomların çözülmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Karakterler arası ilişkiler, rastlantısal dramatik karşılaşmalar olarak değil, içselleştirilmiş ilişki temsillerinin ve erken dönem deneyimlerin yeniden sahnelenmesi olarak yorumlanmıştır. Filmde tekrar eden kırılğan kendilik, yakınlık karşısında yoğunlaşan kaygı ve kontrol ihtiyacı, öznenin ilişkisel düzeyde yaşadığı ambivalansın sinemasal ifadesi olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları, psikanalitik film çözümlemesinin, sinema metnini tanısıl etiketleme ya da yüzeysel karakter çözümlemesiyle sınırlı

kalmadan, anlam, işlev ve yapı düzeyinde ele almaya olanak tanıdığını ortaya koymaktadır. Film anlatısındaki boşluklar, tekrarlar ve ani kırılmalar, psikanalitik açıdan bilinçdışının anlatı içindeki izleri olarak okunmuş, bu izlerin izleyiciyi pasif bir konumdan çıkararak anlatının duygulanımsal ve simgesel ekonomisine dâhil ettiği gösterilmiştir. Bu yönüyle Matchstick Men, psikanalitik film çözümlemesi için yalnızca bir anlatı değil, öznenin ruhsal örgütlenmesinin sinemasal bir örneği olarak okunabilecek zengin bir metin sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akça, S. (2017). Kohut'un kendilik nesnesi ihtiyaçları bağlamında kırılğan narsisizmin incelenmesi: Bir vaka örneği. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 1–13. <https://doi.org/10.31682/ayna.554145>

Arıca, F. A. (2021). Psikanalitik kuram çerçevesinde kültür kavramı ve değerleri. *Prekarya Dergi*, 2(1); 32-34.

Bellagamba, E. (2023). Role of cinema and psychoanalysis in affective experience. *Humanities*, 12(5); 115. <https://doi.org/10.3390/h12050115>

Bordin, E. S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 16(3); 252-260.

Cavanna,S. (2023). Psychoanalytic Theory: Exploring the Depths of the Unconscious. *Neuropsychiatry*, 24-Apr-2023, DOI:10.37532/1758-2008.2023.13(2).651.

Csigo, K. (2023). Obsessive position: The new psychoanalytic approach of obsessive-compulsive disorder. *Current Psychology*, 42, 5407-5414. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01893-3>

DSM-V-TR (2025). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş 5. Basım*, Esenkal Yayıncılık.

Felthous A., Sass H., (2007). *International Handbook on Psychopathic Disorders and the Law*. New York, Wiley.

Fonagy, P., Target, M., Steele M., (1997). Morality, disruptive behavior, borderline personality disorder, crime and their relationship to security of attachment, in *Attachment and Psychopatology*. Edited by Atkinson L., Zucker k., New York, Guilford, pp. 223-274.

Fairbairn, W.R. D. (1943). The repression and the return of bad objects. In *Psychoanalytic Studies of the Personality* (ss. 59-81). Routledge and Kegan Paul.

Fairbairn, W.R. D. (1944). Endopsychic structure reconsidered in terms of object-relationship. In *Psychoanalytic Studies of the Personality* (ss.82-132). Routledge and Kegan Paul.

Freud, S. (1909). Notes upon a case of obsessional neurosis. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume X (1909): Two Case Histories ("Little Hans" and the "Rat Man")*, 153-318.

Freud, S. (1923). *The ego and the id*. London: Hogarth Press.

Freud, A. (1936). *The Ego & Mechanisms of Defence*. Hogarth Press.

Gabbard, G. O. (2001). Psychoanalytically informed approaches to the treatment of obsessive-compulsive disorder. *Psychoanalytic Inquiry*, 21(2); 208-221.

Gan, N. X., Ang, J. K., Nuruddin, A. (2024). A psychodynamic understanding of obsessive compulsive disorder. *Journal of Clinical Psychology and Neurology*. 2,1-4. <https://doi.org/10.61440/JCPN.2024.V2.13>

Goldberg, A. (1978). *The Psychology of the Self: A Casebook*. New York. NY.

Hauke, C. (2005). *Human Being Human. Culture and the Soul*. London. Routledge. International Universities Press.

Hossain, M. M. (2017). Psychoanalytic theory used in English literature: A descriptive study. *Global Journal of Human-Social Science: G Linguistics Education*, 17(1).

Kernberg O. F. (1988). Object relations theory in clinical practice. *Psychoanal. Q.* 57 481–504.

Kirshner, L. (1991). The concept of the self in psychoanalytic theory and its philosophical foundations. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 39(1); 157-182. <https://doi.org/10.1177/000306519103900108>,

Klein, M. (1923). The development of a child. *International Journal of Psycho-Analysis*, 4, 419-474.

Klein, M. (1930). The importance of symbol-formation in the development of the ego. *International Journal of Psycho-Analysis*, 11, 24-39.

Klein, M. (1932). *The Psychoanalysis of Children*. (The International Psycho-analytical Library, No. 22.).

Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*, New York : International Universities Press .

Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self*. (Türkçe çevirisi: Kendiliğin Çözümlemesi, Metis Yayınları).

Kohut, H. (1984). *How does analysis cure?* Chicago: The University of Chicago Press.

Lacan, J. (1982). *Seminaire XV: l'Acte Psychanalytique*. Paris: Éditions du Piranha.

Lapsley DK, Stey PC. (2012). Id, ego, and superego: An evaluation of Freudian theory from a neo-Freudian perspective. *J Humanist Psychol*, 52(1):1-15

Lessem, P. A. (2005). *Self Psychology: An Introduction*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

Loewald, H. W. (1970). Psychoanalytic theory and the psychoanalytic process. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 25(1); 45-68. <https://doi.org/10.1080/00797308.1970.11823275>

McGowan, T. (2018). *Psychoanalytic film theory and the rules of the game*. Bloomsbury Academic.

McLean, J. (2007). Psychotherapy with a narcissistic patient using Kohut's self psychology model. *Psychiatry (Edgmont)*, 4(10), 40-47.

McWilliams, N. (2009). *Psikanalitik tanı: klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak* (1. Baskı). (E. Kalem, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).

Meloy JR., (2010). Treatment of cluster B disorders: antisocial personality disorder, in *Psychodynamic Psychotherapy for Personality Disorders: A Clinical Handbook*. Edited by Clarkin J, Fonagy P, Gabbard GO. Washington, DC, American Psychiatric Publishing.

Noy, P. (1969). A revision of the psychoanalytic theory of the primary process. *International Journal of Psycho-Analysis*, 50, 155-166.

- Raine A., (2013). *The Anatomy of Violence*. New York, Pantheon Books.
- Özcaner, Z. P., Karaaziz, M. (2025). Obsesif kompulsif bozukluğun bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı ile tedavisi: Bir olgu sunumu. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 11(23). <https://doi.org/10.52096/jsrbs.11.23.01>
- Rodrigo, C., Rajapakse, S. & Jayananda, G. (2010). The “antisocial” person: An insight into biology, classification, and current evidence on treatment. *Annals of General Psychiatry*, 9 (31), 2–12.
- Rowe. C. E. Ve Mac Isaac, D. S. (1991). Empatich Attunement: The “Technique” of Psychoanalytic Self Psychology.
- Serter, S. S. (2021). Psikanalitik kuramın sinemadaki yansımaları: Aynadaki ötekimiz ve biz (Us, 2019). *Kültür ve İletişim*, 24(1); 190-226.
- Siegel, A. M. (1996). *Heinz Kohut and the Psychology of the Self*.
- Singh, M., Khan, S. M., Waseem, M. (2025). Sigmund Freud’s psychoanalytical theory of personality: A psychological and educational perspective. *International Journal of Contemporary Research in Multidisciplinary*, 4(3). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15412690>
- Starrs C. J., Perry J. C. (2018). Coping action patterns as mechanisms of change across psychotherapies: three case examples of personality disorders with recurrent major depression. *J. Pers. Disord.* 32 58–74. [10.1521/pedi.2018.32.suppl.58](https://doi.org/10.1521/pedi.2018.32.suppl.58)
- Teodoro, E. F., do Couto, D. P., Silva, M. L., Mendonça, R. L. (2021). Psychoanalysis and cinema: Application of film analysis for learning the concept of the unconscious. *Psicologia USP*, 32, e180141.
- Toptaş, B. (2019). Kuramsal çerçeveden OKB. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2(3); 94-109.
- Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7); 275-285.
- Winnicott DW, Gibbs N. (1926). Varicella encephalitis and vaccinia encephalitis. *Br J Child Dis.* 23:107–127. doi: 10.1093/med:psych/9780190271336.003.0017.
- Winnicott DW, Britton C. (1947). Residential Management as Treatment for Difficult Children: the Evolution of a Wartime Hostels Scheme. *Hum*

Relat, 1:87–97. doi: 10.1177/00187267470010016.

Winnicott, D. W. (1962). The maturational processes and the facilitating environment: studies in the theory of emotional development M. M. R. Khan (Ed.) içinde, Ego integration in child development (ss. 56- 63). London: Hogarth Press and The Institute of Psychoanalysis.

Vatan, S. (2016). Obsesif kompulsif bozuklukta bağlanma, obsesif inançlar ve duygu düzenleme zorlukları: Klinik ve klinik olmayan örneklem karşılaştırması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4(7). <https://doi.org/10.7816/nesne-04-07-03>

Veale, D., Roberts, A. (2014). Obsessive-compulsive disorder. *BMJ*, 348, g2183. <https://doi.org/10.1136/bmj.g2183>